

EEN HUIS VOOR STUDENTEN EEN PRAKTIJKERVARING

Leen LEKENS

Hoofdbibliothecaris - Muntpunt

Het artikel is opgesteld naar aanleiding van een conferentie gegeven door de auteur in het kader van Inforum 2017, *Changing publics, changing services*, georganiseerd door de Belgische Vereniging voor Documentatie op 18 mei 2017 te Brussel.

Article rédigé suite à la conférence donnée par l'auteur dans le cadre de l'Inforum 2017, *Changing publics, changing services*, organisé par l'Association Belge de Documentation, le 18 mai 2017, à Bruxelles.

■ Sedert enkele jaren doet zich een nieuw fenomeen voor: jonge mensen (studenten én scholieren) hebben de bib ontdekt om er in groep te komen studeren. Deze nieuwe groep gebruikers vond spontaan de weg naar onze bibliotheken. Zij zijn op zoek naar stilte en een omgeving die er voor zorgt dat ze niet afgeleid worden door social media. Het voorbeeld van Muntpunt, de hoofdstedelijke openbare bib in Brussel, laat zien dat studenten al veel eerder de weg naar de bibliotheek hebben gevonden. Hoewel Muntpunt nooit promotie heeft gemaakt om zich te profileren als een studieplek maken studenten vandaag de dag massaal gebruik van deze dienstverlening. Een verslag over een interessante gebruikersgroep die niemand onberoerd laat.

■ Depuis quelques années, un nouveau phénomène se produit : de jeunes personnes (étudiants et élèves) ont découvert la bibliothèque et viennent y travailler en groupes. Ce nouveau groupe d'utilisateurs a trouvé spontanément le chemin vers nos bibliothèques. Ils sont à la recherche de silence et d'un environnement qui les encourage à ne pas se laisser détourner par les médias sociaux. L'exemple du Muntpunt, la bibliothèque principale flamande de Bruxelles, montre que les étudiants avaient déjà trouvé bien plus tôt le chemin vers la bibliothèque. Bien que le Muntpunt n'ait jamais fait campagne en vue de se profiler comme lieu d'étude, les étudiants font actuellement un usage massif de ce service. Un tour d'horizon sur un intéressant groupe d'utilisateurs qui ne laisse personne indifférent.

Enkele vaststellingen

Vaststelling één: we hebben te maken met een internationaal/globaal verschijnsel. Op het internet zijn talrijke Youtube filmpjes te zien van lange rijen met geduldig wachtende studenten die hopen een plaatsje te verkrijgen in de bib.

Uit de bevestigingen omtrent het imago van de bibliotheek blijken tegenstrijdige resultaten, sommigen bevestigen het saaie, ietwat oubollige karakter dat bibliotheken nu eenmaal schijnen te hebben, andere daarentegen benadrukken dan weer dat bibliotheken door jongeren worden gepercipieerd als een ideale mix van 'coole' hangplek en stille, collectieve studieruimte. Het imago-onderzoek *Bibliotheken en archieven*¹ geeft aan dat 72% van de respondenten² akkoord gaat met de stelling dat de bibliotheek een ideale plek is om te studeren.

Vaststelling twee: het fenomeen beperkt zich niet tot één type van bibliotheek of tot eenvoudigweg alleen de bibliotheken. Uit een reportagefilm van Bruzz³ bleek duidelijk dat studenten zowel in de universitaire als de openbare bib gaan studeren, maar ook dat zij andere plekken opzoeken, zoals gemeenschapscentra. Er worden dan ook steeds meer inspanningen geleverd door diverse actoren om tijdelijke studieplekken te creëren: kloosters,

leegstaande kantoorgebouwen en zelfs Ikea Gent⁴ doen dienst als alternatieve studieruimtes.

Vaststelling drie: de vraag overstijgt voortdurend het aanbod. Eén van de studenten uit de reportage verklaart zelfs dat thuis studeren geen optie is. Zij is een voorbeeld van de groeiende groep studenten die steeds meer op zoek gaat naar alternatieve locaties om te studeren.

In Leuven bijvoorbeeld is de stijgende vraag naar studieplekken dan weer afhankelijk van het tijdstip. Volgens de metingen van Quivr⁵ (hiermee kunnen de studenten van de associatie KU Leuven de bezetting van de bibliotheken opvolgen en zo de ideale studieplaats zoeken) zijn de studieplaatsen pas vanaf 11u aan hun piek toe en zijn er minder studenten in het weekend.

Hoe dan ook, deze gebruikersgroep benadrukt het belang van onze bibliotheek als studieplek, hoewel de HOB, de voorloper van Muntpunt, zichzelf in het verleden nooit als dusdanig profileerde. Dat is ondertussen wel veranderd.

De bib profileert zich als studieplek

Een search⁶ via Google met als trefwoorden "studeren in de bib", levert 137.000 resultaten op. De eerste

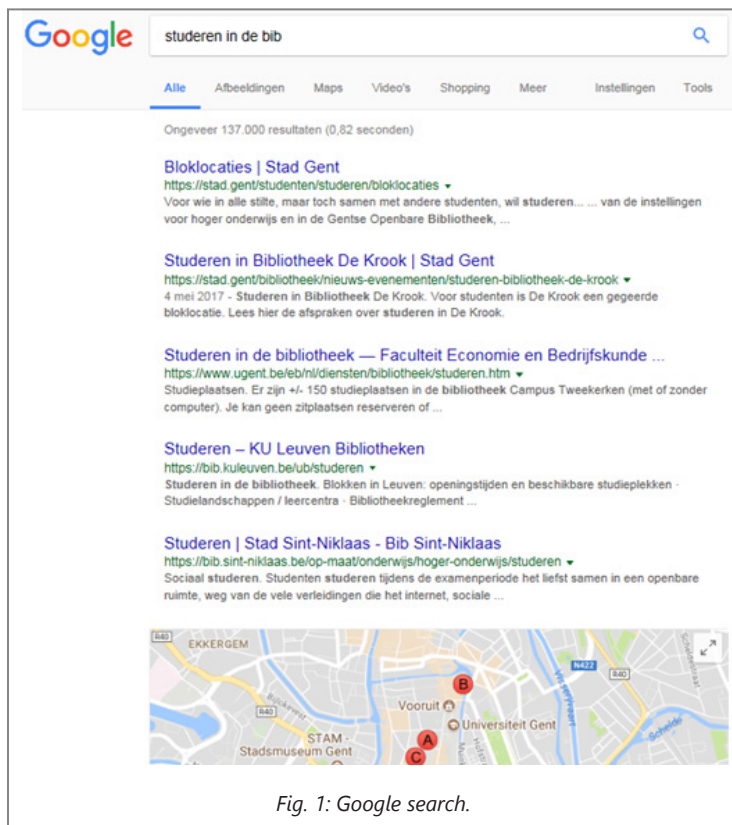

Fig. 1: Google search.

pagina's informeren ons over het feit dat de meeste bibliotheken, hoe klein ook, hun ruimtes faciliteren als studieplek.

Ter gelegenheid van een werkbezoek aan de bib van Gouda⁷ verklaarde een bibliotheekmedewerker dat het jammer was dat er zo weinig studenten in de bib vertoefden. Dat is vooral het gevolg van de afwezigheid van hogescholen of universiteit in Gouda. De bibliotheek wil hier graag iets aan doen door promotie te voeren om zich te profileren als studieplek in het weekend of tijdens de vakanties.

Bibliotheken communiceren, elk voor zichzelf, over de studeerfaciliteiten in hun eigen gebouw. Hier en daar staan ook verwijzingen naar gebundelde lijsten met diverse studielocaties.

In Nederland ging in mei 2017, onder het motto 'Glansrijk', een landelijke communicatiecampagne van start, bedoeld om de bibliotheken te positioneren als dé studieplek. Met de campagne wil VOB⁸ de aandacht richten op de faciliteiten die bibliotheken hebben om scholieren en studenten te laten studeren. In Vlaanderen is vooralsnog geen sprake van een dergelijke communicatiestrategie.

De bib als locus aemonus, als derde plek, ...

Bart Verschaffel verklaarde ooit in een interview⁹ dat de bibliotheek van de toekomst kon ontworpen

worden als een publieke 'locus aemonus' waar men ongestoord kon lezen of studeren. De goed gesorteerde boekenrekken zouden alleen nog dienst doen als decor voor contemplatieve arbeid.

Het zou wel eens kunnen kloppen dat de primordiale waarde van een bib ligt in er zijn. Er is al heel veel geschreven over de bib als derde plek (een term voor het eerst gehanteerd door Ray Oldenburg), als verlengstuk van de openbare ruimte, één van de laatste landmarks, ...

Ik hoor collega-bibliothecarissen wel eens verzuchten dat de studerende jongeren verder niets met de bib doen (lees: met de traditionele functies van de bib). Verschaffel heft die ogenschijnlijke paradox op.

Waarom komen studenten naar de bib?

Ik pikte twee onderzoeken uit, aanvullend op elkaar, die ons inzage geven in de beweegredenen en het gedrag dat studenten vertonen in een bibliotheekomgeving.

Het eerste onderzoek werd in 2015 uitgevoerd bij 3.000 studenten door Cengage Learning¹⁰. De centrale vraag aan de student was: waarom kom je naar de bib (in dit geval ging het om een universiteitsbib)?

De top 4 van de meest gegeven antwoorden:

- 77% antwoordt dat zij de bib bezoeken omdat zij een rustige, individuele studieplek willen, onafhankelijk van welke de resources zijn die de bib aanbiedt;
- 51% komt om de digitale databanken te raadplegen. Interessant is dat de respondenten aangeven dat ze dat het liefst willen vanop hun eigen devices en liefst plaatsonafhankelijk;
- 39% van de respondenten bezoekt de bib voor het gebruik van referentiemateriaal; en
- 34% wil hun studiegenoten ontmoeten om in groep te werken en verwacht dat de bib dit faciliteert.

Study alone	77%
Use the online databases	51%
Use reference materials	39%
Meet my study group	34%
Check out books	29%
Use books my instructor has placed on reserve	22%

Look up job/career resources	19%
Socialize with friends	13%
Attend events	10%
Read non-circulating materials (e.g., magazines and journals)	8%
Sleep	6%
Take classes on how to use the library's resources	5%
Other	9%

Tab. 1: Lijst met antwoorden.

Een tweede studie, uitgevoerd door de Brock University¹¹, onderzocht het gedrag dat studenten vertonen wanneer ze in de bib zijn om te studeren.

Eén van de conclusies van het gedragsonderzoek (naast een aantal andere) is dat de bibliotheek beschouwd wordt als een vitaal deel van een 'learning community'.

Grappig is dat hier 'slapen' onderdeel uitmaakt van de diverse gedragvormen. Ruth Soenen deed onder meer een observatieonderzoek naar het gedrag van de bezoeker in de bib van Genk¹². Zij stelde vast dat er een grote diversiteit aan groepsprofielen bestond, en dat iedere groep komt met zijn eigen verwachtingen en gedragspatronen. De reden waarom jongeren zo soepel met de publieke ruimte omgaan, is volgens Soenen, dat zij zich thuis voelen in de bib en bijgevolg de ruimte beschouwen als één grote tienerkamer.

Muntpunt en Study Spaces

Study Spaces is de collectieve naam van 14 co-studying locaties in Brussel. Driemaal per jaar, samenvallend met blok- en examenperiode organiseert Brik¹³ de Study Spaces, in samenwerking met de Vlaamse

gemeenschapscommissie (VGC). Muntpunt maakt als locatie deel uit van de Study Spaces.

Studentenpopulatie in cijfers

Bijna 38% van de leden in Muntpunt zijn tussen 12 en 25 jaar oud

Bovenop het daggemiddelde van 2.122 bezoekers per dag tellen we ongeveer 250 tot 400 extra bezoeken tijdens de studieperiodes

We zien het aandeel van jongeren stijgen in ons ledenbestand. Tot 18 jaar is het lidmaatschap gratis. Vanaf dan haken heel wat jongeren af. Het aantal klanten met gebruikerspas is gestegen met bijna 35% tegenover vorig jaar en met 143% tegenover 3 jaar geleden.

We kunnen er bijna met zekerheid van uitgaan dat deze groei voornamelijk het gevolg is van inschrijvingen van studenten is.

In 2014 stapte Muntpunt (MP) in het Study Spaces project. Omdat we in 2013 vaststelden dat er een grote stroom studenten MP als studielocatie opzocht, besloten we om voor het schooljaar 2014-2015 een grotere inspanning te leveren om zo veel mogelijk studenten te ontvangen en ze tevens te laten kennismaken met een interessant jongerenaanbod, zowel in Muntpunt als in Brussel.

We voorzagen een aantal extra faciliteiten om Muntpunt als studieplek te profileren. We zetten samen met inhoudelijke partners het Brusselse aanbod voor studenten in de kijker en we gingen op zoek naar commerciële partners om met speciale aanbiedingen (zoals soep, water, snacks) om de blokpauses mee op te vrolijken.

Intussen zijn we 3 jaar verder en van elke Study Space hebben we veel geleerd: wat werkt, wat niet, wat moet bijgestuurd worden, wat beter afgeschaft

	# 18-25 jaar	% 18-25 jaar	totaal # leden	GB 18-25 jaar		# 12-25 jaar	% 12-25 jaar
2014	2.653	19,01%	13.958	532			
2015	3.732	22,70%	16.439	818			
2016	4.081	23,70%	17.219	1.004			33,00%
2017	4.229	22,72%	18.611	1.491		7.032	37,78%

Tab. 2: Evolutie aandeel jongeren in Muntpunt.

Capaciteit Muntpunt opdrijven: van 314 naar 357 plaatsen

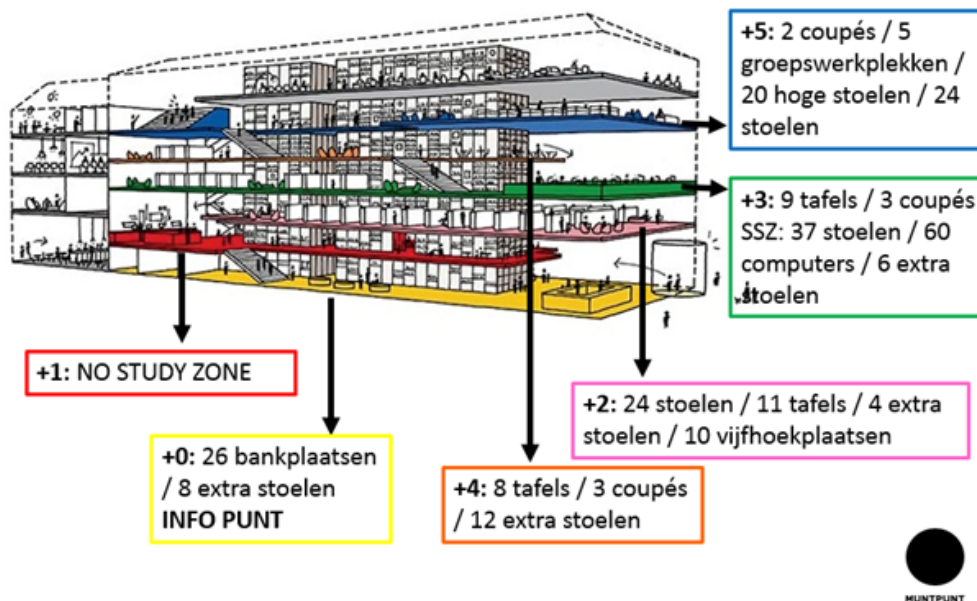

Fig. 2: Aangepaste indeling tijdens de Study Spaces.

kan worden, welke ruimtelijke ingrepen er moeten gebeuren,...

Het voorbereiden van een studieperiode verloopt nauwgezet en baseert zich op de evaluatie van de vorige editie.

Hoewel de bouwheer reeds lang voordien wist dat studenten een groeiende gebruikersgroep was, is er bij het ontwerp veel te weinig doorgewerkt op faciliteiten die nodig zijn voor een beheersbare studieplek.

Veel ruimtes zijn multifunctioneel van opzet, wat uiteraard fijn is, maar toch ontbreekt de nodige flexibiliteit. Bijvoorbeeld: op de 2de etage, een verdieping gevuld met proza, poëzie, strips en films, zijn er studieplekken én loungeplekken voorzien. De loungeplekken worden ook gebruikt als studieplek: ze dan voorbehouden als leesplekken vergt bijzonder veel inspanning. De ruimte volledig inzetten als studieplek is dan weer moeilijk omdat het meubilair moeilijk te verplaatsen is.

Tijdelijke indeling

Bij elke nieuwe editie van Study Spaces delen we het gebouw op in study- en nonstudy zones. Het aantal studieplekken wordt met ongeveer 40 tijdelijke studieplaatsen uitgebreid. Verder wordt meubilair dat niet voor studie in aanmerking komt verwijderd, zodat er geen verwarring ontstaat over de opzet van de ruimte.

Communicatie en doorverwijzing

Een overzicht van de studielocaties is te vinden op de website van Brik. Ook zouden de mogelijkheden kunnen verbreden, ongetwijfeld zijn er nog meerdere locaties die kunnen ingezet worden als studieruimte. Dit zou ook onderdeel kunnen en moeten uitmaken van het registratiesysteem.

Meer personeel op de vloer

De Squad, extra personeelsleden worden ingeroosterd en surveilleren geregeld op alle verdiepingen om de studenten te wijzen op de strikte huisregels. Deze huisregels worden ondersteund met duidelijke pictogrammen in de ruimte.

Toekomstplannen

Reservatiesysteem

Een performant reservatiesysteem zou het gebruikersgemak kunnen verhogen en zou heel wat problemen kunnen oplossen, zoals de ochtendrush naar een vrije plaats, het claimen van studieplekken, ook als men niet aanwezig is en bijvoorbeeld buiten gaat lunchen. Daarnaast moet de totale revisie van het gebouw, die momenteel op de planning staat, een comfortabel beheer toelaten.

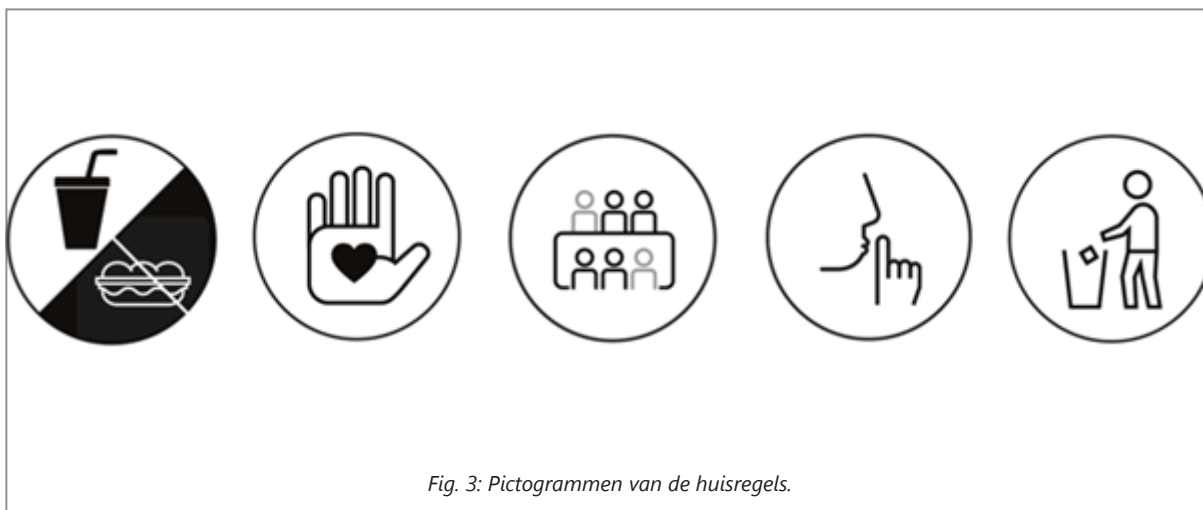

Fig. 3: Pictogrammen van de huisregels.

Ambassadeursproject¹⁴

Muntpunt is een zeer toegankelijke inlooplek waar een bonte mix van mensen samenkomt. We zijn als het ware een verlengde van de publieke ruimte geworden en in haar bezoekers weerspiegelt zich de diversiteit die hoort bij jongeren-stad als Brussel. Het verrast dan ook niet dat Muntpunt een hoog aantal jonge gebruikers telt.

We stellen vast dat de etnisch-culturele diversiteit van deze jongeren heel groot is en dat Muntpunt voor hen een aantrekkelijke plaats is om te vertoeven. Er is wifi, een stadstudiezaal met publiekscomputers, een gamezone, studeerplekken en zithoeken. De jongeren zijn multi-gebruikers, ze komen niet alleen om te ontlenen en/of studeren, maar eigenen zich de publieke ruimte toe als een verlengde van hun persoonlijke leefruimte waar hun eigen regels gelden.

Vooraf tijdens de drukke examenperiodes zorgt deze houding voor aanzienlijke spanningen met andere gebruikers en het personeel.

Het eerste antwoord op dit spanningsveld is vaak controleren en discipline opleggen, wat haaks staat op de gedrags- en communicatiepatronen van de betrokken jongeren zelf. Dit zorgt ervoor dat de sfeer

binnenshuis vaak als onaangenaam wordt ervaren. De reguliere bezoekers klagen, het personeel staat onder druk en de jongeren voelen zich geïsoleerd door allerlei sancties en berispingen. Door deze bestendige dynamiek vrezen we een participatieuitval van voornamelijk kwetsbare jongeren die nu net een significante doelgroep vormen binnen de beleidsplannen van Muntpunt.

Naar het succesvolle voorbeeld van het ambassadeursproject in de bibliotheek van Genk, heeft ook Muntpunt plannen in die richting. We willen met dit project de jongeren stimuleren om meer verantwoordelijkheid op te nemen en op constructieve wijze mee te helpen aan het behoud van een aangename sfeer in het gebouw. Hierbij zoeken we naar nieuwe modellen om samen met jongeren aan conflictbemiddeling en preventie te doen. Voorlopig zijn we nog op zoek naar extra financiële middelen om dit project te kunnen ontwikkelen.

Leen Lekens

Muntpunt

Munt 6 - 1000 Brussel

leen.lekens@muntpunt.be

<http://www.muntpunt.be>

September 2017

Noten

1. Wellens, Steven. Imago-onderzoek Bibliotheken en archieven, 2014.
2. Steekproef met 925 respondenten, 22% jonger dan 30 jaar.
3. Gezien: wachtrijen aan Muntpunt. Bruzz.be, 30 december 2015. <<https://www.bruzz.be/samenleving/gezien-wachtrijen-aan-muntpunt-2015-12-30>> (geraadpleegd op 29 januari 2018)
4. Alternatieve blokplaatsen. Alles Over Jeugd, 14 januari 2016. <<https://www.allesoverjeugd.be/nieuws/alternatieve-blokplaatsen>> (geraadpleegd op 29 januari 2018)
5. Studenten blokken vooral in de namiddag. 14 december 2015 <<https://quivr.be/blog/bib-analyse-2014-2015/>> (geraadpleegd op 29 januari 2018)

6. Uitgevoerd op 29 september 2017.
7. Chocoladefabriek: Een plek in Gouda waar de interactie centraal staat. <<https://www.chocoladefabriekgouda.nl/>> (geraadpleegd op 29 januari 2018)
8. Vereniging van Openbare Bibliotheken in Nederland.
9. Cuppens, Johan. Het boek verdwijnt, de bibliotheek niet: interview met filosoof en hoogleraar Bart Verschaffel. Bibliotheek- en Archiefgids, 2010, nr. 2, p. 4-10. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/assets.vvbad.be/www.vvbad.be/production/meta-magazine-article-pdf-201002_InterviewCuppens.pdf> (geraadpleegd op 29 januari 2018)
10. Academische uitgeverij, provider van zowel hard copy als e-content, is gespecialiseerd in lange afstandsleren, gevestigd in Boston met wereldwijde branches in 20 landen.
11. de Brock University, St. Catharines, ON, Canada, 2008.
12. Tormans, Stijn. In geen enkele bibliotheek is het nog stil. Knack, 19 september 2012 <<http://actualiteit.org/forums/showthread.php?t=39137>> (geraadpleegd op 29 januari 2018)
13. De servicedesk voor studenten in Brussel – een samenwerkingsverband van de Nederlandstalige hoger onderwijsinstellingen.
14. Dossier Ambassadeursproject Muntpunt – subsidieaanvraag CJS – Departement Cultuur, Jeugdwerk, Sport & Media.